

יצחק דנציגר: נמרוד

מעברי עד כנעני

בעיני, ההישג הגדול ביותר של האידאולוגיה הזאת היה דווקא בתחום האמנות הפלסטית. אני חושב שהביטוי התרבותי הגדול ביותר שלא במאמץ גדול אפשר לחבר אותו אל אידאולוגיה ילידית זה הפיסול של דנציגר. זה הדבר שגם דנציגר נשאר נאמן לו עד אחרון ימיו. הוא התחיל בפיסול בחומרי הארץ שאותה הוא מצא וזה כבר דבר לא אקדמאי. הוא חיפש את הצורות שהן צורות תורשתיות באיזור שלנו, וזה לא מקרה שהוא עבר מהפיסול באבן אל פיסול על פני נופי הארץ. זה לא מקרה שבאותם נופים הוא גילה את הסמלים שהם עתיקים אולי יותר מכל דבר היסטורי אחר שאנחנו מכירים ושואלי ישראל גם לעתיד יותר רחוק. אני מתכוון לכל העבודה שעשה דנציגר בענין מקומות קדושים ועצים קדושים ופולחנים של יער ופולחנים של עץ. אלה מקומות שמאז האדם הניאוליתני באיזור שלנו שימוש כמקומות פולחן. הפולחן של האדמה, הפולחן של עונות השנה, הפולחן של הפיריון, הצמחיה והמוות. הוא הגיע עד לפיסול בנוף, ובסופו של דבר אפילו לפיסול ההיסטוריה, כלומר לא לשחזר את ההיסטוריה אלא לעצב אותה מחדש במתכונת הסמלים העתיקה ובמסגרת מודרנית. אני חושב שהוא עשה את העבודה הכי עמוקה מבחינה יצירתית שאפשר היה לעשות על סמך או בהקשר של אידאולוגיה כנענית. מה שנוגע לי, אני יכול לומר משהו מהאידאולוגיה הכנענית. אני בעונותי הגעתי להיות איש לוחמי חרות ישראל מפני שקסם לי משהו באידאולוגיה הכנענית, ולא ידעתי בדיוק מה קסם לי, אבל ידעתי שיש לי אינחנת גדולה ממה שמלמדים אותי מסכיב ואומרים לי שזה אני ושזה מבטא אותי. ידעתי שאפילו השפה שבה מדברים אלי לא דומה לשפה שאני מדבר. וכאשר האוזן קולטת להשפה משקרת, סימן שגם התוכן הוא שקרי. יש דברים שאפשר לשקר אותם רק כאשר משקרים גם לאוזן, כאשר גם עושים את השפה עצמה שקרית. אז חיפשתי קשר אל לח"י ובא אלי גייס לדבר אתי ואמרתי לו — אני קראתי חוברת של הועד לגיבוש הנוער

קבוצה, לא שכבה חברתית, אפילו כאשר המטרה המוצהרת היא להתאבד כדי להיות. בתנועה הכנענית שלטה האידאולוגיה תוך התעלמות מאותו איזור גיאוגרפי היסטורי שבו היא היתה אמורה להתגשם. זה דבר שרחוק מאד מאד ומאוציות. כמו שהרכיזיוניזם היה רחוק מאדמה ומאוציות. הכנענים, לא עניין אותם ממה עשוי הסלע כאן. הם ראו בארץ היסטוריה, האדמה עניינה אותם פחות. לא היה להם מה לומר על האדמה הזאת ובמידה שהם התבטאו על האדמה הזאת, התבטאו מבלי להכיר אותה ומבלי לדעת אותה. לא רק זה, היתה גם התעלמות מכל אותו חלק היסטורי של המקום הזה שלא קשור באידאולוגיה עצמה. עד סוף תקופת בית ראשון יש עם עברי, אבל 70 שנה אחרי חורבן בית ראשון, אין עם עברי. יש איזה מין דבר חדש שלא היה קודם. כלומר כל היצירה התרבותית הנפלאה שנוצרה כאן בתקופת בית שני, אם נדבר על קהלת ואם נדבר על שיר השירים, ואם נדבר על המשנה שהיא משנה של עם היושב בארצו, של עם שיועד באיזה עונות שנה צריך לזרוע מה ומדוע, ואיך לחלק מים ולמי זכויות על המים, ולמי זכויות על האדמה. מי שבכלל לא מקבל תרבות עניפה של עם היושב בארצו, איפה שהוא לא יונק מתוך הארץ עצמה ועל כן אינו ילידה. הוא יונק מתוך כמיהה שיש לו לישות, אבל היישות הזאת היא בפירוש הזיה. זה כשלעצמו דבר מאד מרתק. אני חושב שזה דבר בלתי רגיל להיות חלק מגוף, מקבוצה שהיא עם, שהמציאו והזו את אופיו ואת הקשר בינו לבין אותה ארץ חלומה. זוהי התעלמות גרנדיוזית נפלאה מהעובדות, מהמציאות ומה היסטוריה. אני מכיר הרבה מאד אנשים שניסו להמציא את העם היושב בציון, רטוש לא היה היוצר היחיד. אני מכיר אישית לפחות עוד שני אנשים שישבו בבתים והמציאו את העם היושב בציון. הם ידעו מה יהיה גובהו ומה משקלו ומה צבע שעריו. אין זה מקרה, שמבחינת ביטוי ויצירה תרבותית מהכנענות נשאר משרור אחד.

רבי שיח שנערך בבית התפוצות עם הופעת ספרו של יעקב שביט (הוצ' דומינו). השתתפו: אורי רם (מנחה), עמוס קינן, מנחם פרידמן, יהושע פורת ויעקב שביט.

אורי רם: העם היהודי ידע בדורותיו האחרונים שינויים וזעזועים הרייגורל: אמנסיפציה, ולהבדיל — שואה, ולבסוף תקומה ממלכתית. בטלטלות אלה דומה שנפרמו מעט חוטיה של הריקמה הלאומית-דתית-יהודית ועלו וצצו שאלות חדשות של זהות — מהו יהדות חילונית? הייתכן עם יהודי ללא דת יהודית? מהו המכנה המשותף של עדה דתית שכניה פזורים בקצווי תבל? ומה ההבדל בין ישראלי לבין יהודי? כפי שעולה מתוך ההצגה הבהירה של יעקב שביט בספרו "מעברי עד כנעני", היתה לכנענים תשובה ברורה לתהיות אלו, תשובה השונה מזו המקובלת על כל המחנות והזרמים האחרים שבקרבתנו — אנו עברים ולא יהודים. הדת היהודית היא מעין דבשת גלותית על גבה של האומה העברית. לפני היות היהדות היתה האומה העברית. זהו כור מחצבתנו ושם תהא מנוחתנו ונחלתנו.

בתמונת העבר שלהם מדמים הכנענים אומה של איכרים חסונים עובדי אדמה ומגיניה ללא-אחת, והם מואסים בעדה היהודית הנרדפת, חסרת המולדת. בתמונת ההווה שלהם רואים עצמם הכנענים כממשיכי דרכם של העברים הקדומים, והם דוחים את הציונות השואפת ליצור בארץ שלוחה של הגולה היהודית. בתמונת העתיד שלהם רואים הכנענים ברית עמים עברית חדשה, שתשחרר את הלאומים הטבעיים של המזרח התיכון (מרונים, קופטים, דרוזים, כורדים) מעולה של השליטה הערבית מוסלמית ותיצור ממלכה עברית מהפרת ועד הנילוס. דומני שמדברים אלה, עולות שתי שאלות עיקריות:

האמנם התפתחה בארץ זהות ישראלית נכדלת ונפרדת מהזהות היהודית?

האמנם מציעים הכנענים משנה רלוונטית ותקפה, המתארת נכונה את מהותה וחזונה נכונה את עתידה של הזהות הישראלית?

עמוס קינן: אני יכול לדבר רק בצורה אישית לא בשום צורה אחרת. אין לי שום משנה סדורה, אין לי שום דיסציפלינה מדעית, גם לא יומרה לכך וזה לא מענייני. אני יכול לתת התרשמויות אישיות של אדם שבחלק מדרכו בחיים היה מעורב בתנועה הזאת. אני השתתפי בעיתון "אלף" במשך תקופה לא ארוכה מדי ולא קצרה מדי, מאז גם היה לי די זמן לחשוב על מה שהביא אותי לשם, על מה שהוציא אותי משם. אנסה פה לתת את ההתרשמויות שלי. מרכז העברים הצעירים והועד לגיבוש הנוער העברי לא היו ביטוי למציאות, אלא כמיהה למציאות שאיננה.

לא לשחזר את ההיסטוריה אלא לעצב אותה מחדש במתכונת הסמלים העתיקה ובמסגרת מודרנית.

הכנענות איננה ילידת שום תנועה בא"י. ההגנה והאצ"ל והלח"י והשומר והציונות העובדת והציונות הלא עובדת והכנענות, כולם צמחו אי שם בין כל מיני מרכזים של תפוצות ישראל, במרכזים שבהם תפוצות ישראל נגעו גם באידאות של תקופה כגון לאומיות, כגון סוציאליזם, כגון חיפוש זהות וחיפוש שורשים וכו' וכו'. הכנענות אינה יותר מאשר לח"י או אצ"ל או הפלמ"ח. אף אחד מהאבות המייסדים של כל הדברים האלה לא היה ילידי, לא במובן הפיזי ולא במובן הרוחני. ברטרנסקיטיבה, מבטאת הכנענות את אחת הכמיהות הנסתרות של הציונות. הרי הציונות אינה מין דבר מכני לקחת אנשים ממקום א' ולשים אותם במקום ב'. זה לא היה רק דבר טריטוריאלי. היתה בוה כמיהה להצמיח ישות בתוקף כל החוקים הבינלאומיים שבעולם. ברור שהציונות, אפילו אם זה היה חלומה, לא רצתה לראות בהתגשמותו מפני שזה הקץ של הדבר שהוליד אותה. איש לא אוהב להתאבד, לא עם, לא

בעיני גוש אמונים זה כנעניות מהופכת, אבל בוודאי עם יסודות כנעניים שאני מניח שרטוש וחורון לא חשוב עליהם.

יהושע פורת: השאלה הראשונה שבדעתי לענות עליה היא מה יהיה גורלו של חוק השבות בתנאי הפרדת הדת מהמדינה. לכנענים בעיני זה אין שום בעיה. לייש בעיה. לפי דעתו של רטוש, מדיניות ההגירה תהיה בדיוק כפי שהיא קיימת בארצות הגירה אחרות, על פי שיקולי דעתה התועלתיים של המדינה הקולטת. תרצה — תקלוט, לא תרצה — לא תקלוט. תחליט שמחר רק שמונת אלפים לשנה, מחרתיים שמונים אלף ורק אנשים בעלי רמות מסויימות של כשרונות, כסף, או אני לא יודע מה, צבע עיניים. זוהי מדיניות הגירה. זאת התשובה הכנענית.

התשובה הציונית החילונית — לעומת זאת — איננה מנסחת אבל היא היתנה פרקטית. היא התבססה על התפיסה שהיהדות היא בסופו של דבר תופעה לאומית ולא תנועה דתית. ההיסטוריה היהודית היא היסטוריה לאומית שבשלב מסויימים קיבלה לבוש דתי ועליה לחזור ולהיות היסטוריה ריאלית, כיוון שבכך הדת איננה אמת-המידה הקובעת וודאי לא היחידה להיותו

להיסטוריה. הימין היה במידה מסויימת מרוחק מזה, ולא חשוב מה היתה הסיבה לכך.

אני חושב שעמוס קינן צדק באומרו שהאנשים האלה לא ידעו את צורתו של פרג, לא הכירו ולא באו במגע בלתי-אמצעי עם הקרקע, חוץ מחוגים שוליים במערכת הזו, הרי דוקא הם נזקקו לזיקה להיסטוריה. ומאחר שהזיקה להיסטוריה אמביוולנטית, משום שהיא קשורה לדת ולמסורת, ומאחר שהם, או חלקי לפחות, קשורים היו לאגף הלא מסורתי בימין, הם נזקקו להישענות אחרת, לזיקה אחרת לאותה היסטוריה. הם לא יכלו למצוא אותה בהיסטוריה שהציונות הרשמית ביקשה לקשור את עצמה אליה, זאת אומרת בהיסטוריה של תקופת בית שני של ברכוכבא, של יהודה המכבי וכיוצא בזה, ולכן היה צורך לקשור את עצמם להיסטוריה הרבה יותר קדומה.

יעקב שביט: הבעיה של העבריות, ובצורה קיצונית יותר, הבעיה של הכנעניות היא כשאתה מדבר על יתרונות, מצד אחד, של הרבה יותר מזוהי, והרבה יותר מאיזה אורח חיים או מהתייחסות לדברים מסויימים. אתה בעצם מחפש נורמות. יכול מאד להיות שלא העבריות ולא הכנעניות הצליחו להציב את הנורמות המוצקות האלו של יהדות ארץ-ישראלית שעדיין כולנו

יכול מאד להיות שלא העבריות ולא הכנעניות הצליחו להציב את הנורמות המוצקות האלו של יהדות ארץ-ישראלית שעדיין כולנו מחפשים אחריה.

מחפשים אחריה. לפעמים מדברים על עם, על יהדות הומניסטית, זאת אומרת כל פעם יש נסיון לבסס איזושהי נורמות, משום שהנורמות הקודמות לא היו תקפות ולא היו מספיקות. ועל כן, בשביל הרבה אנשים עברי היה איזושהי מושג מאד ערטילאי. מושג נורמטיבי אתה יודע בערך מה אתה רוצה. זה אולי מושג סטטי. ואתה היסטוריון שביצור אתה רוצה, זה יודע בעצם מה זה. ואותה היסטוריה שביצור אתה רוצה, לא היה בעיני כמו בעיניך זה דבר פיקטיבי לחלוטין. לא היה ולא נברא עברי כזה, כפי שההלני של מישוהו אחר לא היה ולא נברא. אבל נדמה היה שפתאום יש עברי בשר ודם, שעולה מתוך החפירות הארכיאולוגיות ומתוך הטקסים הקדומים. אפשר היה להיאחז בזה, וזה מה שנתן בעצם את המשען. העובדה שאנחנו חושבים שזה דבר פיקטיבי וזה דבר לא רלוונטי, זה דבר אחר, אבל באותו זמן זה פתאום נתן את הדבר המוחשי, ולכן צדק עמוס שאמר שבסופו של דבר שבאמנות הפלסטית אפשר לצייר אריה שואג, ולחשוב שזה האריה השואג של אשור. יש לי ידידה בחוג לארכיאולוגיה שטוענת שהקשר בין האריה של תל חי והאריה של ארמון סנהריב — תנוחת הראש ומכל העניינים — הוא מקרי בלבד. אבל בזה אני לא מתמצא. מכל מקום, זו היתה ונשארה בעיני הבעיה. אני חושב שמי שמגדיר את עצמו כציוני חילוני יסכים אתי שהכנעניות הופיעה כאיזו אוטופיה אחרונה שנולדה בשנות ה-40 מתוך הימין הרדיקלי שהוליד עוד אוטופיה אחת שהיא עדיין תקפה ופועלת ועברה מן השוליים — אולי לצערי — די קרוב למרכז, והיא דינמית והיא כוח פוליטי ממש להבדיל מן האוטופיה השניה שהיא באמת נשארה לא בתחום התרבותי ולא בתחום הפוליטי, ז"א אוטופיה שחפשה עומק בזמן ואיפשר כנראה להשתמש בה, אבל היא בלי הצליחה ואי-אפשר נלמדו במפגש בין מציאות לבין שאיפה, או לחזון, ועל פי הבנתי בניגוד אולי למה שאנשים בעיקר בקרב התנועה אמרו, לא היה אוואנגרד שבה ואומר עכשיו נלך קדימה אלא זו אולי היתה כבר ריאקציה. היתה תגובת נגד תגובה של תיסכול ושל מפח-נפש. זאת היתה תגובה לכך שההיסטוריה לא הולכת בכיוון הנכון, אלא היא מתחילה כבר בשנות ה-40 ללכת אחורה ולא ללכת קדימה. אם זה נכון או לא נכון, אני לא יודע.

העברי והאיש הזה אמר לי משפט אחד: הוא אמר לי הנוער העברי יגובש במלחמה לשחרור לאומי. אני לא נכנסתי ללח"י בגלל עיקרי התחיה של יאיר ולא הייתי כנעני בגלל הווד לגיבוש הנוער העברי, אלא מפני שאני הבנתי באיזושהו חוש על-פי האוזן, שפה אני מתגייס למלחמה לשחרור בכל המובנים, כולל גם שחרור מזהות שאולה, שאיננה שלי. אני לא יודע אם יש לזה קשר או לא, אבל אני חושב שזה לא מקרה ששני האנשים הראשונים שהשתתפו גם בתנועת העברית לאחד מלחמת השחרור הלאומית גם ב"אלף" — אחד מהם זה בנימין תמוז שכתב את "עוזי ושותפיו", והשני עבדכם הנאמן שכתב את המדור הזה אחרי בנימין תמוז. במידה שסאטירה מסמלת אי-נחת ואי-השלמה עם שקריות, זה היה המשך לאותה כמיהה בכנענות להיות דבר אחר. אני רוצה להגיד רק מלה אחת קשה לגבי העתיד. אין לי מושג איזו זכות תהיה לנו אם כן נהיה עם או לא נהיה עם. במה הוא יצטיין, מה הוא יחשוב, מה הוא יאהב ומה לא, אבל יש לי ניחוש קטן מאיפה הוא יצמח. הוא יצמח מבתי-ספר שדה של החברה והאגנת המבחן מפני שזוהי תיקופ ביחס שלנו לכל יבחוש למינהו ולכל יתוש למינהו, אם נדע או לא נדע מהם ומה עושה אותם. היא תקבע ביחס ולכל פרט וחרק וציפור למיניהם, וכל דג וכל זוחל ומעופף וצומח וחי. ב-15-10 השנים האחרונות היתה קפיצת ענק בביטוי לרצון לידיעת הארץ. אני חושב שאם נצרף את כל הספרים שיצאו ב-15-10 השנים האחרונות בהיסטוריה של א"י, בבוטניקה של א"י — כל דבר שבמרכזו שלו הדגש על א"י, אם נצרף את זה אל רשות שמורות הטבע ולחברה להגנת הטבע והגופים המטפחים את האהבה לארץ ולכל מה שקשור בה, תצמח איזו זכות על הארץ. אני חושב שזה לפחות הביטוי לרצון ולתקווה להשתרשות בארץ.

מנחם פרידמן: אינני רוצה לחזור על הדברים החשובים שנאמרו בספר, אבל אני חושב שמקובל על כולנו שהתופעה של הכנענים — אני מעדיף להגיד כנעניות — היא בעצם דיאלקטיקה של הציונות, כהמשכיות מצד אחד, וכמרד מצד שני. הכנענים הם בעצם נסיון לעשות חתך משמעי, לפתור את השאלה הזאת בצורה זו או אחרת. העובדה ההיסטורית, שאני חושב מאד ברורה בספר, היא שהכנעניות או רטוש, ולמעשה כל האווירה התרבותית סביב ההתפתחות של הכנענים, היא קשורה בציונות ובציונות המוקדם ליסטית. אני יכול לשאול האם יכול היה להיות רטוש בלי חורון? אלה הן שאלות בהחלט לא מקוריות, ואני בהחלט חושב שהכנעניות קשורה בצורה פרדוקסלית לימין או לבעיות של הימין, כנסיון לקבל תפיסת עולם היסטורית. הציונות כולה היתה בעייתית כלפי ההיסטוריה היהודית. אפשר לומר שהציונות מתלבטת בכביה של פער בין טריטוריה מצד אחד ועם מצד שני. העובדה שאין חפיפה בין טריטוריה ועם היא הבעיה המרכזית של הציונות, היא מכתובה בעצם במידה מסוימת את יחסיה של הציונות לפער הקשה הזה. מבחינה זאת, הבעיות של ההיסטוריה — או הצורך הפנימי בהיסטוריה — יותר מחורה בציונות של הימין מאשר בציונות של השמאל, או הציונות של א"י העובדת או הסוציאליסטית, הרימה שני רגלים של

הכנעניות קשורה בצורה פרדוקסלית לימין או לבעיות של הימין, כנסיון לקבל תפיסת עולם היסטורית.

זיקה: דגל לאומי ודגל חברתי, ולכן התרגום שלה לא"י איננו רק בקשר ובזיקה ההיסטורית, אלא גם ביצירה החברתית העצמית. שני הדברים האלה בשילובם איפשרו לימין של השמאל לפתח את א"י העובדת. למעשה, ארץ ישראל מספקת אלטרנטיבה לדת ולמסורת היהודית וזה מה שאנחנו קוראים הדת האזרחית, כל אותם טקסים, חגים, שקשורים בהתפתחות הארץ. שבאופן פרדוקסלי סימלו את התפיסות החברתיות. דרך הטקסים של חגי הטבע, דרך הנישיות, הם מצאו תשובה מספקת ולא נזקקו להמשך של המהפכה, או ליצירת זיקה הרבה יותר משמעותית

אורי רם

מנחם פרידמן

עמוס קינן

גרמניה כדי להימלט מחוקי נירנברג. אלה הן שלוש תשובות לפי דעתי, שמתוכן אפשר ללמוד על הפרקטיקה הציונית ההיא, לא של היום, כיחס לשאלה הזאת.

מי שחושב שכנעניות היתה איזושהי תפיסה שניסתה ליצור בסיס לחיים עם הערבים, מתוך הסכם וכבוד הדדי, טועה טעות מרה.

וזה לא מקרה שעמדתם מבחינת האוריינטציה הפוליטית הלאומית של מדינת ישראל היתה תמיד של מאבק עד חורמה בערבים, ומי שמחזיק עד היום בדעות הכנעניות הוא חסיד של ארץ ישראל השלמה ושלא יהיה שום ספק בדבר. להיפך, אותם כנענים, אם תאמר להם שאיכשהו "שלום עכשיו" יונקת מהתורה הכנענית, הם יראו בזה את העלבון הגדול ביותר שניתן להעלות על הדעת. קח למשל את מאמריו של עוזי ארנן.

בעיניו "שלום עכשיו" היא ממשיכת הדרך של מגנס "ברית שלום". רטוש היום איננו חי, אבל הוא עוד הספיק לבטא את זה. עוזי אחיו ושותפו לתפיסה כותב את זה בכל הזדמנות. "שלום עכשיו" זה הבוגדים "ברית שלום". והדבר האחרון שאעיר עליו הוא ענין השואה ואיך היא משפיעה. ובכן, אין ספק שהשואה בעקיפין משפיעה מאד והיא אחת הסיבות, לא רק הגורם הגדול לטרגדיה שלנו, אלא היא גם הביאה במידה רבה מאד לשקיעתה של התופעה הכנענית, כי לאחר שנקלטו ממדיה האמיתיים של השואה, וזה צריך זמן עד שזה יקרה, קשה היה להמשיך בתפיסה הציונית של שלילת הגולה. והמערכת הנפשית האמוצינאלית משפיעה גם על התפיסות הרעיוניות של אדם ושל חברה. אז כמובן הזה זה השפיע. אבל כמובן אחר, קודם כל כתבי הקודש של רטוש נתחברו כשבאמת עוד לא ידעו בדיוק מה ממדיה האמיתיים של התופעה. אבל גם כשידעו, אינני חושב שזה היה מעורר בו איזה הרהור כי מדובר בתופעה שהתרחשה ליהודים ואנחנו הרי כבר פיתחנו הווייה לאומי אחרת.

של אדם יהודי. כך הציונות התייחסה באופן פרקטי ושמקס נורדאו, מחשובי המנהיגות של הציונות הלא פשרנית, חברו של ז'בוטינסקי, ונשא לו אשה לא יהודיה, לא נעו אמות הסיפים. הוא נשאר מנהיג ציוני.

ההיסטוריה היהודית היא היסטוריה לאומית שבשלבים מסויימים קיבלה לבוש דתי ועליה לחזור ולהיות היסטורית ריאליית.

וזאת לא הדוגמה היחידה. עוזרו הפוליטי החשוב של חיים וייצמן בתנועה הציונית בכריטיניה — אגב, גדול ההיסטוריונים של בריטניה במאה ה-20 — פרופ' לואיס ואמיאר, בשלב מסויים הוא התנצר פעמיים: פעם, כי הוריו בילדותו התנצרו ואז הוא קיבל את הדת האורתודוקסית, זה עוד היה בהשפעה רוסית, ואח"כ כשהוא היה צריך להתחתן ודווקא באנגליה עם קאתולית, הוא החליף כנסיה. ואמיאר (האיש הזה היה מנהיג ציוני חשוב) וב-39 הוא אפילו צורף להנהגה של ההסתדרות הציונית העולמית. אז אני מניח שאילו ב-39 היה קיים חוק השבות, היו גם נותנים לו לעלות למדינת ישראל.

והדבר השלישי בן-גוריון. שוב מהפרקטיקה וזה מופיע בכרך זכרונותיו לגבי 1936. בא אליו פישמן, אח"כ הוא היה מימון, מנהיגה של "המזרחי" וצעק: "גוואלד!" בין העולים שבאים מגרמניה יש אלפי גויות, לא יהודיות, והן ממלאות את ארצנו. תשובתו של בן-גוריון לא היתה סחור-סחור ולא במלים מצטעצעות. הוא אמר: אני לא אפעיל כאן את חוקי נירנברג. הם עזבו את

יהושע פורת

עקיב שביט

ההסתדרות שימשה מראשית הקמתה בית לכוחות היוצרים בכל התחומים. אנשי הרוח והספרות, החינוך והאמנות, היצירה והמדע חברו לאנשי הסדנא והשדה בתנועה הוולונטרית של העובדים והיוצרים, שערכי חברה, אנוש ולאום משולבים בה ללא הפרד.

הוועידה קוראת ליוצרים בישראל בכל התחומים להיות שותפים בזכויות ובחובות, תוך הטלת מלוא משקלם, למפעלה של ההסתדרות למען יצירת עם עובד, למען עיצוב דמותה של ישראל כמדינה מתקדמת ולעיצוב אדם בונה חברה ומולדת ונאמן לקיומן

(מהחלטות הוועידה ה-14 של ההסתדרות)

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל
הוועד הפועל
המרכז לתרבות ולחינוך